

GONDOLATOK A MAGYAR LABDARÚGÁS KÖNYVTÁRÁBAN

ÉRTÉKELES 11 ÉV MÚLTÁN

BECSEY ZSOLT LÁSZLÓ¹

Absztrakt

A szerző egy évtizeddel korábban megírt tanulmánya alapján (Becsey 2013) a hangsúlyos magyar állami szerepvállalás kezdete (2011-13) óta elért eredményeket veszi számba és azokat a régiókban a hasonló országokéval hasonlítja össze. Szintén aktualitást ad az elemzésnek az, hogy 2023 végén, maga a Magyar Labdarúgó Szövetség is készített egy statisztikai felmérést, melyben azt mutatta ki, hogy stabilizálódott a magyar éklklubok helyzete az előző időszakhoz képest, sőt a válogatott és egy elitklub révén megjelentünk az európai kvalifikált csoportkörös küzdelmekben is, nőtt a labdarúgásban versenyszerűen résztvevők köre. Ugyanakkor a korábbi állami szerepvállalás időszakához képest nagyobb bevétel és személyi költségek, infrastrukturális fejlesztés ellenére a mélységi mutatókban (pl. utánpótlás eredmények, hazai játékpercek, átlagos nézőszám, játékjogok eladásának pénzügyi mérlege) nem tudtunk előrelépni a nagyobb piaci feltételeknek kitett hasonló környékbeli országokhoz képest. Konklúzióként javasolta az erősebb versenyjogi szemlélet (tulajdonosi-vezetői függetlenség, kisebb állami szubvenciók rendszer) megvalósítását.

Kulcsszavak: labdarúgás, állami támogatás, finanszírozás, utánpótlás, regionális hasonlítás

Bevezetés

2013-ban fogalmaztam meg első esszémet arról, hogy miként látom a magyar labdarúgás társadalmi-gazdasági helyzetét (Becsey 2013). Most, több mint tíz év távlatából kísérletet teszek egy újabb értékelésre. Meggyőződésem, hogy eredmények oldaláról érdekes, hogy miként alakultak az elmúlt évtized történései.

Előzmények 2013-ból

Előző írásomnak az adott 11 éve aktualitást, hogy akkor kezdtük fokozatosan bevezetni azt az államilag finanszírozott rendszert, amelynek révén a magyar labdarúgás helyzetének stabilizálását, majd fellendülését reméltük. 2010 mérföldkő volt abból a szempontból is, hogy akkor lépett funkcióba (a kormányzati hozzáállás megváltozásával párhuzamosan) az MLSZ jelenleg is megválasztott elnöke (Csányi Sándor), és főtitkára (Vági Márton) egy új vezetőséggel együtt. 2011-ben el is készült a közvélemény számára az MLSZ egy évtizedre szóló stratégiája, mely ambiciózus célokat tűzött ki maga elé (MLSZ 2010).² Abban az időben - 2024-ből visszatekintve

¹ Dr. Becsey Zsolt László, PhD, egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem (becsey.zsolt@kre.hu)

² A legfontosabb mennyiségi célok – játékosszám növelése, pályák rekonstrukciója – még teljesültek is, de a legambiciózusabb elképzelés az NBI nézőszámára vonatkozott, hiszen az akkori alig 2800 főről 8000 fő fölé kívánták emelni az évtized végére. A válogatottak nemzetközi elitkörökbe való bejutása is teljesült,

- európai egyenrangúságunk fontos eleme volt (ahogy most is az), hogy legyenek olyan sikerelemeink a labdarúgásban, melyek révén a magyar emberek úgy érezhetik, hogy a teljesítményünk a kontinens nyugati feléhez mérhető mennyiségi és minőségi szempontból is. Emellett még kiemeltém azt is, hogy teljesítményünk fő mércéje a nemzetközi szinten történő helytállás. Közép-Európában, a rendszerváltó országokban fontos nemzeti identitásképző ereje van a nemzetközi szinten történő helytállásnak, különösen akkor, ha az EU-s felzárkózás nem zökkenőmentes. 2004 után az ún. új tagállamok (Máltán és Cipruson kívül a rendszerváltók) nem tudtak olyan sikereket elérni a tagságuk második évtizedében, mint az elsőben. (Eurostat)³ Különösen igaz ez hazánk esetében, hiszen gazdasági súlyunk az uniós GDP nagyjából 1 %-án stagnál egy évtizede, de a visegrádiak súlya is csak kb. 7 %-ról 8 %-ra nőtt a második évtizedben az európai integrációs szervezetben.⁴

A 2013-as írásomban arról is elmélkedtem, hogy ugyan már akkor is volt példa a régióban – pl. Horvátországban és Csehországban – sikeres labdarúgó vállalkozások létrehozására, de Magyarországon a rendszerváltás első 20 évében nem lehetett megteremteni azokat a feltételeket, amelyek tartósan fenntartható gazdasági vállalkozásokat építettek volna ki. (A kilencvenes évek közepétől, amikor a magyar labdarúgó klubok kötelezően gazdasági vállalkozássá kellett, hogy átalakuljanak, sorra mondtak csődöt a társaságok: vagy nem fizettek közterheket, illetve az alkalmazottaknak vagy időnként egymásnak sem a játékjog transzferek után, ami a büntetések révén sűrűn átírta még az első osztályú tabellát is, kiszámíthatatlanná téve a valódi versenyt.) Ezért azt a következtetést vontam le akkor, hogy helyes a kormány és főleg a miniszterelnök meglátása arról, hogy az államnak be kell szállnia a rendszer stabilizálásába, majd megerősödésének elindításába. (Ellentétben több régióbeli országgal, ahol az állam egyszerűen kivonult ebből a kiadási szegmensből, és ezt a feladatot a piacra hagyta). De azt is megjegyeztem, hogy ez a segítség nem lehet hosszú távú – vagyis kell egy állami kivonulási (ún. exit) menetrend, hiszen nálunk is saját lábra kell állnia ennek az iparágak, akárcsak a fejlettebb európai államokban, beleértve a vezető rendszerváltó államokat is. Ezért azt is megjegyeztem (ami 2015-ben be is következett), hogy a klubok létszámát csökkenteni kell, 16 első osztályú csapat sok ahhoz, hogy anyagilag nyereséges legyen azok teljesítménye, mivel a magyar NB I nem hoz akkora árbevételt, amittől fenntartható lenne a rendszer. Mindkettő akkori megjegyzésemmel kapcsolatban nézeteimet felülvizsgáltam 2024-ben, amit később fogok érinteni.

2013-ban felhívtam arra is a figyelmet, hogy a legfrissebb akkori felmérések szerint az első osztályú klubjaink hatmilliárd forintos veszteséget halmoztak fel, ami nyilvánvalóan tarthatatlan állapot. (Ebben a vonatkozásban akkor és most is igazán komoly, tényszerű szakmai-pénzügyi elemzéseket Muszbek Mihály közgazdász és egyetemi oktató végzett.) Azért is kell az állami kezdőlökést megadni – véltem akkor – hogy fenntartható szinten gazdálkodó vállalkozások jöjjenek létre.

de sokszor csak a létszámemelés, vagy rendezés jellege kapcsán. Klubcsapataink európai csoportkörös szereplése is megvalósult, igaz, most már három európai liga van nagyobb létszámmal ehhez a korábbi kettő helyett.

³ Egyetlen rendszerváltó tagország sem érte el az egy főre jutó GDP-ben a 30 ezer eurót 2023-ban, miközben az EU átlag 37 ezer euró fölött volt. Magyarország ebben a kategóriában még megelőzi Romániát és Bulgáriát. Mivel nemzetközileg euró versenyez euróval és euróért, ezért ezt a statisztikát tekintem mérvadónak, nem a vásárlóerő paritáson (ún. PPS) nyugvót. Forrás: Eurostat

⁴ Legtöbbször ezért a régióknak jobban mutató reálértékben (ún. PPS módszertan szerint) mérik a teljesítményünket. De itt sem tudta egyetlen érintett regionális tagállam sem elérni az EU átlagát. Magyarország ebben a számításban Bulgárián kívül még Szlovákiát, Lettországot is megelőzi, ugyanakkor Románia és Lengyelország már előttünk áll.

Azt is kiemeltém, hogy az elit akadémiai képzése mellett meg kell tartani a klubok tömegképzését is, illetve az iskolai rendszert is be lehetne vonni az utánpótlás formálásába. Még azt is idézném, hogy akkoriban az új MLSZ vezetés – elsősorban Csányi Sándor elnök, Vági Márton főtitkár – azt a célt tűzte ki maga elé, hogy évente félezer-ezer fővel emelik az átlagos bajnoki nézőszámot, ami elérheti a nyolcezer főt egy évtized múlva az akkori MLSZ stratégia célkitűzése szerint (vagy akár a 10 ezer főt is az akkori szóbeli megnyilvánulások alapján). Célkitűzés volt az is, hogy válogatottunk kijut nagy világvversenyekre és a magyar klubok is megélik a tavaszi egyenes kiesési szakaszt néhány éven belül az európai kupákban. Arról már kevesebb szó esett, hogy mikor és hogyan – milyen mértékig és szakaszolással – vonulna majd ki az éppen akkor újra bevonuló állam a finanszírozásból, csak azt írták le, hogy az állami finanszírozás mértéke majd visszaszorul.

Jeleztem akkor azt is, hogy az 1984-ben Ifjúság Európa Bajnokságot nyert csapatból Petry Zsoltot és Kovács Kálmánt sikerült igazán elfogadható nemzetközi szintre menedzselni – első vonalbeli klasszis senki sem lett – sőt az egyiptomi U20-as világbajnokságon 2009-ben bronzérmes csapatból is kevesen jutottak el a csúcsligáig. (Utólag, hiszen ezek a játékosok már 34-35 évesek, ezt a konklúziót is befejezett tényként definiálhatjuk, csak Gulácsiból vált közülük tartósan jegyzett játékos, Koman és Németh csak egy-két évig nyújtottak nemzetközi szintű teljesítményt, majd a többiekkel együtt eltűntek.)

Eredmények az elmúlt tíz év alatt (2014-24)

Az MLSZ 2023-as kimutatása szerint az egy klubra jutó átlagos gazdasági teljesítmény Magyarországon pozitívan alakult, vagyis klubjaink pénzügyileg általában eredményesek. 2021-ben a magyar első osztályú kluboknál 880 ezer euró volt a nyereség, ami a régiókban pozitív eredménynek minősül, hiszen például Szlovákiában, Szlovéniában, a cseheknél vagy a lengyeleknél negatív volt az általános mérleg, amiből az következik, hogy az állam jobban magára hagyta, vagyis jobban kitette a piaci hatásoknak a klubokat. (MLSZ 2023) Mindez oda vezetett, hogy hazánkban az utóbbi néhány évben nem mentek csődbe élvonalbeli csapatok – utolsó, speciális eset a győri volt – a bajnokságot mindig be tudták fejezni, illetve 2015 után a szükséges ún. licensz feltételek meglétének bizonyításával a következő bajnokságra be tudtak nevezni. Sőt, nagyon magas személyi kiadási szinttel rendelkeznek klubjaink⁵, emellett a saját tőkeállományuk is nagyot nőtt, 2017 és 2021 között 3,5-szeresére ugrott meg, ami regionálisan is kimagasló trend. Megjegyzem, hogy ha megnézzük az öt legnagyobb – angol, francia, német, spanyol és olasz – ún. top bajnokságot, akkor a klubok nagy részének a pénzügyi eredményei nyereséget mutattak. (Ahogy azt tanulmányában Bács Bence András kimutatta 2020-ban, elemezve a 2017-es eredményeket, és a működési költségeik is igen magasak, vagyis nem vagyunk egyedi helyzetben ezekben az összemérésekben.) Mindez oda vezetett, hogy 2021-ben a tőke ellátottsági mutatónk jobb volt, mint az osztrák, a cseh és a horvát ligáé.⁶ (Természetesen ez egyenlőtlenül oszlott meg, és voltak elgyengülő tradicionális csapatok – pl. a Honvéd vagy a Vasas kiesése az első osztályból is ezt jelzi

⁵ A szintén profi ligában (NB II.) lévő Balmazújváros vagy Haladás az elmúlt három évben jelentett csődöt, sőt volt, aki nem vállalta a profi ligát feljutási jogosultsága ellenére, de az NB I-et eddig nem érintette ez a jelenség. (Ott látványos összeomlás utoljára 2015-ben volt Győrben, a Questor csődjé kapcsán.)

⁶ Nálunk ez az eredményességi (tőkeellátottsági) mutató 35 % volt 2021-ben, a cseheknél, osztrákoknál vagy a horvátoknál 20-25 % közötti, de nettó negatív érték – eladósodottság – volt a lengyeleknél, szerbeknél vagy a románoknál.

– de a Szombathelyi Haladás 2024-es pénzügyi összeomlásáig nem volt az elmúlt nyolc évben látványos, hirtelen visszalépés vagy összeomlás a két profi ligában. Igaz, akkora volt az állami segítség, hogy ez elvárható is volt, de látjuk, hogy vannak időnként ettől eleső klubjaink – ld. Szombathely, néhány évvel korábban Balmazújváros – melyek ebben a koordináta rendszerben sem tudnak még önálló lábra állni.

További fontos szempont, hogy a nagy ligák klubjainak sokszor külföldi tulajdonosaik vannak, a legjelentősebb ez az angol első ligánál, ahol ez a csapatok abszolút többségét jelenti. Sőt, magántulajdonban van a klubok nagy része a csúcs bajnokságoknál, kivéve a német első osztályt, ahol csak öt klub van magánkézen, a többi egyesületi tulajdonban működik.⁷ Nálunk, de a régióban sem jellemző a külföldi tulajdon, ami versenyjogi szempontból érdekes, egyrészt jobban torzíthat az állami beavatkozás, másrészt azért, mert az állam esetleges támogatási kivonulása után nem látnak profitot eredményező környezetet.

Megjegyzem, hogy a külföldi példák alapján minden klubnak ki kellene alakítania a vezető szponzorok mellett egy főleg helyi/regionális, 100-120 tagú támogatói céghálózatot is, - ez a németeknél eklatáns -, mely a főszponzor(ok) váltása vagy pénzügyi gondjai mellett is ad egy stabilitást a vállalkozásnak. Igaz, ez csak úgy működik, ha a szponzori fórumokon a támogatók befolyásoló véleményét tudnak alkotni. Persze, - ahogy Bács a csúcsbajnokságok kapcsán megjegyezte- ehhez az is kell, hogy a helyi cégek ne csak lokálisan, hanem nemzetközi szinten is törekedjenek kereskedelmi-gazdasági szerepre és ehhez láthatóságra. Mindez a magyar gazdaság duális szerkezetére is utal, amiből szeretnénk kitörni minél több hazai tulajdonú közép vállalkozás nemzetköziesítésével.⁸

Szakmailag ez a kialakult helyzet több kérdést is felvet. Az egyik az, hogy kell-e a 2015 óta 16 csapat helyett hirtelen 12-re csökkentett NB I. és a 16 csapatos, egycsoportos NB II.? (A 2010/11-es szezonban még 16 NB I-es csapatunk volt és mellette két csoportban 16-16 tagú NB II. alkotta a profi mezőnyt.) A 2013-as önmagamát cáfolva most már egyetértek azokkal a véleményekkel, amelyek ezt kifogásolják, hiszen az állami (esetleg önkormányzati, ld. Paks) állandó feltőkésítéssel – TAO pénzek, köztelevízió és a Szerencsejáték Zrt.-n keresztül – megszűnt a létszám csökkentésének indokoltsága. A nagyobb létszám jót tenne mind a jobban szétterülő területi kiterjedésnek, mind annak, hogy a középmezőnyben a szakmai vezetés merjen csapatot építeni fiatalokkal anélkül, hogy állandóan a kiesés réme fenyegetné (ld. később). Így a megemelkedett működési bevétel – klubonként 2021-ben átlagosan 10,429 millió euró(!) volt nálunk – lehetővé tenné több klub költségeinek megfizetését anélkül, hogy a játékosok vagy a stábok otthagynák őket (ld. 1. táblázat).

⁷ Az angol első liga csapatai közül 2020-ban 13 volt külföldi tulajdonban és csak hét szerepelt hazai tulajdonosi kézben, míg a spanyolnál 12 volt magánkézben, a németeknél viszont csak öt klub volt magántulajdonban. (Bács 2020.)

⁸ A magyar export több mint 80 %-át a multinacionális nagyobb cégek teszik ki. A KKV szektor nemzetközi nyitására utalt a készülő magyar nagystratégia kapcsán Orbán Viktor miniszterelnök is 2024 júliusi beszédében.

1. Táblázat. Átlagos első osztályú csapat működési bevételei 2021-ben (ezer euró)

Ország	Bevétel
Ausztria	18 944
Svédország	11 692
Magyarország	10 429
Lengyelország	7 764
Horvátország	6 528
Csehország	5 437
Szlovákia	3 679
Szlovénia	1 772

Forrás: MLSZ (2023)

Az 1. táblázat alapján az is nyilvánvaló, hogy a nálunk magasabb egy főre jutó folyó áron mért GDP-vel rendelkező országokban – csak ilyenek vannak a táblázatban felsorolva, kivéve Lengyelország – eltérő az egy millió lakosra jutó első ligás klubok száma; a lengyeleknél ez a relatív mutató alacsonyabb, viszont pl. a szlovákoknál, a horvátoknál és a szlovénoknál jóval magasabb, mint nálunk. Ebből az következik, hogy nálunk bőven lehetne növelni az első osztályú klubok számát, hiszen ezzel még mindig megelőzzük bevételt illetően a nálunk fejlettebb, de hasonló közelmúlttal rendelkező és lakossági méretű cseheket, ahol 16 első osztályú és 16 másodosztályú csapat futballozik.

Ez alapján viszont nagyon elgondolkodtató az, hogy a kisebb ár- és bérszínvonalú Magyarországon a bevételek háromnegyedét – a régióban legmagasabb hányad! – személyi költségekre fordítjuk.⁹ (Ráadásul a magyar adózási rendszer különösen kedvezményezetté teszi a labdarúgó kluboknál a személyi juttatások közterheit, főleg a közvetlen csapattagoknál.) A fenti tényezők eredőjeként idehaza hirtelen megugrottak a fizetések, ami nem tette pozitív kényszerré a külföldiek azonnali behozatala helyett a még olcsó fiatal játékosok szerződtetését, az utánpótlás fáradságos nevelését. Másrészt nagyobb gond, hogy a dobogós helyezés alatt a lebonyolítási rend miatt nem lehet az edzőknek csapatot építeni, mivel azonnal a közvetlen kiesés ellen harcolnak, 12-ből ugyanis kettő, vagyis minden hatodik (!) csapat kiesik. Emiatt a fiatal játékosok is lecsökkentek, és azonnal bevethető, sokszor külföldi nevelésű játékosok felé viszi az átigazolási piacot. (Bár az MLSZ részéről indult egy ún. fiatal szabály, mely révén igyekeztek pozitív anyagi ösztönzőkkel ezen segíteni, de a kísérlet kudarcba fulladt a klubok politikai lobbiján, amely arra hivatkozott, hogy ez a versenytorzító szabály a magyar fiatalok pénzügyi igényeit emeli a külföldiek fölé.) Mindez lehetetlenné teszi a nagy vidéki bázisok első osztályban szereplését, amely meglátszik a szponzori vonzerő gyengesége mellett a nézőszám emelkedésének elmaradásán is.¹⁰ Ez a folyamat megmutatkozik abban is –

⁹ Általában a személyi ráfordítás a működési kiadáson belül 63-64 % a hozzáánk hasonló országokban, de Szlovákiában pl. csak 50 %.

¹⁰ Itt említeném meg ugyanakkor azt is, hogy az erős állami és központi beavatkozás léte és szellemi beívódása miatt még mindig az az erős képzet a magyar közönségben, hogy adminisztratív módon – vidéki nagyvárosok kedvezményezésével – lehetne/kellene az országban elosztani az első osztályú csapatokat. Ugyanakkor a versenyjogi helyzet megroggyanását jelzi, hogy olyan kistelepülési csapatok

ezt majd külön is kifejtem – hogy a klubok játékos eladási export-import mérlege is inkább negatív volt, vagy egyensúly közeli, de ez sem okoz gondot. (Ez az elmúlt időben látható horvát, román vagy cseh teljesítménytől nagyon elmaradt.)¹¹ (Balogh-Bácsné 2021)

További következményként láthatjuk az elmúlt tíz évben azt is, hogy a magyar lebonyolítási rendszer meghozta a bolgár/azeri stb. modellt, vagyis csak egy csapat emelkedik ki a mezőnyből, mely képes ezáltal tőkésedni. Emellett főleg külföldi játékosok elég gyors forgású intenzív adásvételével nagy játékos eszközérték növekedést tudnak ezek a klubok elérni. De így éppen a hazai bajnokság „egycsapatos” dominanciája mellett a nemzetközi kupákban, BL selejtezőkből indulva jó eredményeket tudnak elérni. (Mivel a BL indulásért és szereplésért jóval nagyobb összegeket fizet az UEFA, és lehetővé teszi az alacsonyabb európai ligákban is a megmérettetést a nevezők számára BL selejtezők, vagy csoportkörös kiesés esetén, a leírt keleti modellben – nevezzük „egycsapatos” nemzetközi modellnek – lehetővé teszi a bajnoki cím monopolizálását, nagy értékű játékosállomány felhalmozását).¹² 2019 után már a bajnok Ferencváros valamelyik csoportkörben való részvétele szinte biztos, igaz, ez csak egyszer sikerült neki a jelentős anyagi és erkölcsi presztízzsel járó BL-ben. (A DVSC-nek ez 2009-ben jött össze, de nem volt ilyen tág lehetősége az alacsonyabb UEFA sorozatokban való vigasztalódásra.) A Fradi így 2023-24 elején már képes volt a külső feltételekkel is segítve az MLSZ elnök által tíz éve megígért tavaszi egyenes kieséses szakaszba bejutni. Az „egycsapatos” modellnek az a legfőbb jellegzetessége, hogy a hazai színvonal alacsony volta miatt nem enged más csapatokat annyira megerősödni, hogy éveken keresztül szintén tudjanak az UEFA klubtornáin jelentős sikereket és bevételeket elérni. (Eltérő a több élcsapatos régiós modell – még ha van is egy kiemelkedően uralkodó csapat benne – a cseh, a ciprusi, az osztrák és a szerb.)

Pillanatnyi eredménynek tekinthető a nemzetközi kupák síkján az is, hogy az FTC egyedülállóan képes volt klubmeccsen 50 ezer feletti eladott jeggyel mérkőzéseket produkálni Magyarországon, ami az 1970-es évek közepe óta nem volt. Sőt nemcsak nemzetközi mérkőzésen 2023 márciusában, hanem 2024 májusában a magyar kupadöntőn ez szintén megismétlődött!

Az utóbbi tíz bajnoki szezon átlagos hazai nézőszámáról az európai periférián szól a 2. táblázat, melyből világosan kiderül, hogy nálunk egy csapat (FTC) esetében beszélhetünk tartósan jegyezhető, de igazán nem növekvő nagyságú nézőszámról, de a románok is látványosan magukhoz tértek a vírusválság után. A felsorolt kisebb lakosságszámú nyugati országok átlagos bajnoki nézőszáma is magas, ezzel csak a csehek tudják igazán tartani a lépést. Magáért beszél Ausztria, mely klubjai nemzetközi sikereivel párhuzamosan a hazai szereplés népszerűségének látványos javulását könyvelhette el, ami magyarázatot ad arra is, hogy javul labdarúgásuk általános színvonala. A számba vett bajnokságok közül a románok zárkóztak fel újra

tartják magukat az élvonalban, ahol nincs akkora piaci háttér, jegyek és mezek száma, utánpótlás létszáma kisebb, több erős helyi szponzor nem domborodik ki.

¹¹ A szerzők érzékeltetik angol nyelvű tanulmányukban, hogy miközben nőtt nálunk a játékosok értéke, az eladási mérleg általában negatívan alakult, vagyis nem az utóbbi, hanem az első, és ezzel azonnali szereplési eredmény volt az elsődleges idehaza, ellentétben az általuk megvizsgált román vagy lengyel példával.

¹² Ez világosan kialakult Magyarországon (FTC), Szlovákiában (Slovan), Horvátországban (Dinamo), Szerbiában (Crvena Zvezda) az élcsapatok abszolút dominanciájával, ahol a vezető csapatok játékosállományának értéke akkora, mint az utánuk következő 6-8 csapaté – az FTC-é 2024 nyarán az első liga 37 %-a, de a Salzburgé is 45 % volt – és csak ritkán engedik ki kezükből a hazai bajnoki címet.

hozzánk, a többi vizsgált liga erősebb a nemzetközi mezőnyben, ezért nem is csoda, hogy több a tízezer főt a hazai bajnokságban is meghaladó átlagnézővel rendelkező csapat. (Hazánk némileg eredményes volt, kizárólag az FTC révén, főleg ami a trendet illeti.) Kiemelném Balogh-Bács 2023-as tanulmányát, amelyben nagy létszámú magyar mintán kutatták a mérkőzésre járás akadályozó tényezőit, és arra a következtetésre jutottak, hogy az állami intézkedések és más szabadidős tevékenységek vonzereje a fő okai a nézettség és jegyár-bevételek alacsony szintjének.

2. táblázat. A 10 ezer fő feletti hazai bajnoki átlagnéző számú csapatok száma az egyes bajnokságok kiválasztott szezonjaiban

Ország	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2021/22	2022/23	2023/24	UEFA koefficiens 2014 2024
Románia	0	0	0	0	0	0	2	3	3	27,3 21,4
Norvégia	3	3	2	3	2	2	1	4	3	14,3 31,6
Magyarország	0	0	0	0	0	1	0	1	1	11,6 21,9
Csehország	2	1	1	3	2	3	0	2	2	29,4 36,1
Ausztria	2	3	1	2	2	3	1	5	5	30,9 32,6
Svájc	4	4	4	4	5	4	4	5	5	33,2 33,0
Skócia	4	2	3	4	6	5	5	5	5	16,6 36,1
Portugália	6	5	5	5	5	5	4	6	6	62,3 56,3

Forrás: soccerway.com, saját számítás, UEFA honlap.

Az UEFA koefficiens az adott nemzeti bajnokság csapatainak elmúlt években mutatott nemzetközi eredményei alapján kerül kiszámításra; a két szempont közötti összefüggés a táblázat alapján egyértelmű.

Az FTC-n kívüli többi magyar csapat UEFA általi tőkésedése már limitált volt 2013 után, mivel rendszeresen a korai selejtező szakaszban kiestek az európai kupákból. (Hasonló a helyzet a többi „egycsapatos” ligában.) Ezzel együtt a hazai nézőszám is csak 2023-24-től mutatott emelkedést, de regionális összehasonlításban még ez is szerénynek mondható.

A válogatott szereplése formálisan jónak bizonyult, aminek hátterében nem a magyar bajnokság növekvő színvonala és nevelő hatása áll, hanem a jó stábok, az új szervezésű Nemzetek Ligája lehetőségének kihasználása a kvalifikációkra, valamint a külföldön nevelt, vagy egyenesen onnan felnőttként honosított játékosok is szerepet játszottak ebben. 2016 óta három EB-n is szerepeltünk, az utolsón már nem pótselejtező révén, hanem közvetlenül kvalifikálva. Ebben segített az EB létszámbővítése is (24 csapattal), ami megfelel most már szinte minden 5 millió feletti európai ország létszámának (21), bár a britek több labdarúgó szövetséggel is rendelkeznek. A 18. legnagyobb GDP-vel rendelkező európai állam vagyunk, és az EB-n minimum 2 pontot el is értünk. Ezzel együtt és emiatt az igazi megmérettetésnek a világbajnoki részvétel bizonyul, ahova eddig 1986 óta csak 13-14 európai válogatott csapat juthatott ki, előtte a tizenhatos mezőnybe még ennyi sem. Hazánk 1986 óta nem tudott kijutni a világbajnokságra, ami régiós összehasonlításban is gyenge eredménynek minősül. A következő, 48 kvalifikált országgal 2026-ban megrendezésre kerülő VB-re 16 UEFA (európai) csapat utazhat ki (kevesebb, mint az

EB létszám), ami aránytalanul kevésnek mondható az eddigi európai eredményeink alapján, de most ezzel kell a kontinensünknek élnie.¹³ (Kiss et al 2024)

Az állami ráfordítások terén az MLSZ TAO jelentéseit vizsgáltam meg (MLSZ 2023b), hiszen ezek közvetlenül is elsősorban utánpótlásképzésre, szakmai fejlesztésre és infrastrukturális támogatásra kerültek felhasználásra. A MLSZ TAO jelentései alapján (az utolsó 2023 tavaszán jelent meg) az alábbi trend állapítható meg: igényelt támogatás 2011 óta 970 milliárd forint volt, ebből kiadott igazolást kapott 418 milliárd forintnyi kérelem. Ez idő alatt versenyeztetésre engedélyt kapott 6-14 évesek száma 35 431 főről 2023-ra 86 585 főre nőtt. Hasonlóan nőtt a tömegesítést célzó, a serdülőkorúaknak (U7-U12 korosztály) létrehozott Bozsik Programban részt vevők száma, a csúcsevekben (2018-19) már elérte a 255 ezer főt. Megugrott a női labdarúgók száma is, 2023-ban már 12 ezren rúgták közülük igazoltan a bőrlabdát. Lényegi eredményt hozott a pályaeépítési program, még akkor is, ha ezek nagy része zártan, bérelhetően hasznosítható, de a hagyományos magyar grundforma bővítéséhez – ingyen bármikor bármelyik gyereknek hozzáférhető – csak mérsékleten járul hozzá. (Az ebből eredő minőségi eredményekről már kevesebb hír érkezett.) 2014 óta a köztelevízió vette át a magyar bajnoki mérkőzések és valamennyi nemzetközi vonatkozású magyar mérkőzés közvetítésének (elsődleges) jogát, de nehéz megállapítani a piaci árhoz képest az így keletkező, de jelentős állami szubvenció mértékét.

Az elmaradt eredmények és ennek okai

Miközben a magyar klubok működési bevételei jelentős mértékűek, már meghaladták régiós társaik pénzüsségeit (ld. előző fejezet), ami hatalmas állami/szakszövetségi eredetű, közvetett, vagy közvetlen (beleértve az UEFA pénzügyi leosztásokat is) bevételeket rejt magában.¹⁴ (Muszbek 2023) Feltűnő, hogy a hazánknál jóval fejlettebb és sokkal magasabb ár- és bérszínvonalú Szlovéniában jóval alacsonyabb a fajlagos működési bevétel, de a lengyel, cseh vagy görög példa is mutatja, hogy hazánkban az „átlagos” NBI-es csapat „egyéb” bevétele – ezek lényegében a közvetlen közpénz szubvenciók – évi 2 millió euró fölött volt már 2021-ben. Ez kétszer több, mint a svédeké, a regionális vetélytársaknál pedig legalább háromszor magasabb. Sajnos – mint szó volt róla – a könnyű pénz bősége a működési kiadásokban is megnyilvánult, azon belül is főleg a személyzeti kiadásokban jelent meg, ami regionálisan is feltűnően magas, társadalmi feszültséget indukálva, hiszen a játék színvonala a piaci bevételek tanulsága alapján nem lett sokkal magasabb. Ezért is gondolom magam is másokkal együtt, hogy több NB I-es csapatot is elbírna ez a gálás közfinanszírozási rendszer, hiszen a még mindig magas magyar fizetésekkel lehetne több első osztályú játékost szerződtetni, 2 vagy 4 plusz csapat miatt nem vinnék el a személyi juttatások a bevételeket, ráadásul ezzel januárban is lenne néhányval több bajnoki forduló. Ahogyan azt a nálunk jóval alacsonyabb átlagos bevételű lengyel vagy

¹³ Megjegyzem, hogy még az igazságtalannak vélt elosztással is Európa rekordszámú részvevőt delegálhat az észak-amerikai világbajnokságra 2026-ban, ezért most könnyebb lehet számunkra is kvalifikálni, mint előzőleg. Nem véletlenül tartja úgy a közvélemény, hogy a Csányi Sándor elnökölte MLSZ vezetés igazi próbája a 2026-os vb-re történő kijutás elérése vagy elbukása lesz.

¹⁴ A kiváló sportközgazdász mondta ki pontosan az MLSZ tanulmányára is hivatkozva, hogy közpénzekből stabil a magyar rendszer és ezt elfogadta magyar társadalom. Már a legutóbbi 15 évben is megnyilvánult részlemezéseivel blogjain. Korábban ligaelnök is volt, rövid ideig sikeres társbefektető az újpesti klubban, lényegre törő kritikái mérvadóak.

cseh példa is mutatja, ahol egyébként is a lakossági fizetések – reálértékben főleg – nálunk jóval magasabbak.

A klubok jegyár-bevételének alacsony volta már túlmutat önmagán, hiszen ez határozza meg az ún. brendesítést (márkásítást), a klub más területen megnyilvánuló piaci reklámerejét, aminek fontos hordozója manapság a közösségi (szociális) média, területei a klubtermékek értékesítésén (amit a hazai nevelésű sztárok mezei is emelnek) keresztül a túrabevételeken át a közvetítési díjakig sok minden lehet. A jegybevétel Magyarországon 2021-ben mindössze 1,4 % volt a bevételi kosáron belül – ebben állami támogatás nélkül – ami szinte példátlanul alacsony még a régióban is. Csehországban pl. 6 % volt, de a horvátoknál, szlovéneknél, szlovákoknál vagy a lengyeleknél is elérte a 4 %-ot. Svájc esetében 18 %, de Belgiumban is 8 % volt az érték (MLSZ 2023). A legfejlettebb ligákban az egyharmad is elképzelhető, de ott már a 13-20 % általában adott. (Ld. bővebben Bács 2020-as tanulmányát.)

Szintén problémás az UEFA – tehát az egyoldalú európai, de mégis piaci – klubbevétel aránya hazánkban, ami 2021-ben 10 % volt, addig Romániában, Szerbiában, Szlovéniában és Csehországban meghaladta a bevételek 30 %-át. Ebben hazánk piaci képességei nagyon lemaradtak, az „egycsapatos” modellre épülő rendszer miatt az FTC-nél ez a bevételi hányad most már magas, de még messze van az 50 %-tól. (Az öt csúcsliga esetében a 2010-es évek végén 6-12 % között mozgott a bevételeken belül.)¹⁵ Míg a többi klubnak nincs e forráshoz lényeges hozzáférése idehaza, ellentétben pl. a cseh modellel, ahol rendszeresen 3-4 csapat is el tudja érni a csoportköröket és/vagy a tavaszi szerepléseket. A magyar központi támogatási rendszer erős, ami abból is látható (korábban is utaltam rá), hogy nálunk 2021-ben a legnagyobb és legkisebb bevétellel rendelkező klub között az állami kiegyenlítő hatás miatt is csak 11-szeres a különbség – ez a többi régiós partnernél akár 90-szeres is lehet – annak ellenére, hogy csak az FTC játszik európai ligás csoportkörökben már hosszú évek óta. A Ferencváros 2024-ban már az 54. helyet foglalta el az UEFA rangsorban, 2013-ban még csak a 329. helyen volt. Ld. 3. táblázat

3. táblázat. Régióbeli vagy összehasonlítható országok vezető csapatainak helyezése az UEFA ranglistában 2024 nyarán

Ország	Élcsapatok helyezései
Portugália	Porto (14), Benfica (15), Sporting (35)
Csehország	Slavia (34), Plzen (61), Sparta (73)
Norvégia	Bodö/Glimt (57), Molde (60)
Horvátország	Dinamo (38)
Ausztria	RD Salzburg (40), LASK (64), Rapid (90), Sturm (97)
Magyarország	FTC (54), Fehérvár (160)
Szlovákia	Slovan (59)
Szerbia	Crvena Zvezda (50)
Románia	CFR Kolozsvár (83)
Bulgária	Ludogorets (74)
Azerbajdzsán	Karabakh (55)

Forrás: transfermarkt.de, az UEFA alapján

¹⁵ Ld. bővebben erről Bács (2020) illetve Balogh-Bács (2021)

A 3. táblázatból láthatóan, régiókban jellemző az előzőekben körülírt ún. „egycsapatos” modell, hiszen míg a portugáloknak, cseheknek három csapatuk van jó helyen a 100-ban, addig az osztrákoknak már négy, és a norvégoknak kettő. Ugyanakkor a többi rendszerváltó ország zömének csúcs csapatai már jönnek be az első ötvenbe. A Ludogorets vagy a Dinamo előretörésének megtorpanása viszont jelzi azt is, hogy ennek a modellnek vannak határai és ebből csak diverzifikációval, azaz éles belső verseny után több élcsapat felépítésével lehet kilépni. (Ez összefüggésben van a játékosállomány eszközértékével és a bajnoki nézőszámokkal; bár azt meg kell jegyezni, hogy több helyen a stadionok kicsi mérete – gazdaságos kihasználása – jelent határt a hazai bajnoki nézőszámok tízezer fő fölé emelésének (ld. Molde Norvégiában, Pilsen Csehországban.) A diverzifikáció szükségességére világít rá a 2. táblázat utolsó oszlopa is.

Versenyjogi szempontból – mint fentebb más szempontból is jeleztem – ott, ahol magasabb az UEFA bevételhez való hozzáférés aránya és kisebb az állami támogatás kiegyenlítő hatása, a klubbevételi szorzó szórása sokkal magasabb. (Pl. Szerbiában 94, Szlovákiában 87, Horvátországban 53-szeres, ezek is lényegesebb „egycsapatos” bajnokságok.) Csehország is alapvetően három csapattal viszi el az UEFA bevétel zömét, de a 22-szeres szorzó is jóval kiegyenlítettebb viszonyt mutat. (Igaz, a magyar 11-szeresénél sokkal magasabb.) Ebből ered a következő részkonklúzióm, nevezetesen, hogy a nemzetközi bevételeket monopolizáló klubot – nálunk ez most egyértelműen az FTC, de ilyen a Dinamo Zagreb, a Crvena Zvezda, a Slovan Bratislava – nem szabad a versenykiírásban elkényeztetni pl. mérkőzés halasztásokkal és lebonyolítási rendszerekkel. (Az FTC például kétszer játszhat hazai pályán rangadókat a háromfordulós rendszerben.) Ez mindenkinek az érdeke, hiszen a nyugatiaknál megszokott sorozatterhelés és a rotációs kényszer hozhatja ki a tehetséges magyar cserejátékosok – akik időnként valamilyen válogatott tagjai is idehaza – nagyobb játékperceit ezekben a kiemelt klubokban. (Téves az a magyar labdarúgás érdekeire való hivatkozás, mely a nemzetközi kupákban indulók inkubálása érdekében történő bajnoki halasztást megengedi, mely az erős és komolyabb nyugati ligákban elképzelhetetlen.)¹⁶ Hazánkban az FTC rendelkezik a liga legdrágább 13 játékosával, sőt a legdrágább 25 személyből 19 is ennek a klubnak a tagja 2024 nyarán, ami az európai ligákban elképzelhetetlen koncentráció. Ehhez a rotációs kényszerhez és szorosabb bajnoki küzdelemhez magasabb bajnoki és nemzeti kupamérkőzősszám kell, a halasztás tilalmával.¹⁷ A monopolizált helyzetek, az átláthatatlan és kiszámíthatatlan állami támogatási rendszer elképzelhetetlenné teszi azt, hogy nálunk külföldi tőkeerős befektető – pl. Kínából, Indiából, az Öböl-menti országokból, de akár az USA-ból is – megjelenjen. A helyzet kialakulása miatt felmerült többször egy közép-európai bajnokság indítása a helyi csúcscsapatokkal, de ez nem reális még Nyugat-Európában sem, nemhogy az erős nemzeti érzésektől átítatott térségünkben. A piaci verseny torzult magyarországi jelenlétét jelzi az is, hogy nálunk a 12 csapatos első osztályban is rendszeresen játszanak kisvárosi, sőt

¹⁶ A tények alapján a 2020-as években elhalasztott magyar bajnoki mérkőzések esetében, ha az ellenfél a csoportmérkőzések előtti selejtező szakaszban a visszavágó előtt nem halasztott odahaza, akkor általában biztató első mérkőzés után hazai mérkőzésen a hazai bajnoki halasztás vereséghez (kieséshez) vezetett, (ld. például a Köln Videoton ellen, a Karabak FTC ellen, a Young Boys FTC ellen, a Rapid DVSC ellen, a Fiorentina PAFC ellen), mivel a magyar klubcsapat nem volt kellően felfeszítve a folyamatos teljesítmény- és koncentrációkényszer miatt.

¹⁷ Az utolsó 10 bajnoki szezonból a Ludogorets 10, az RD Salzburg, a Dinamo Zágráb és a Karabakh 9, a CZ 8, az FTC 7 és a Slovan 6 alkalommal volt nemzeti bajnok, utóbbi kettő a legutóbbi hat alkalommal zsinórban.

falusi csapatok is értelemszerűen alacsony jegybevételi és kereskedelmi bevételi erővel. Ugyanakkor az sem lehetséges, hogy adminisztratív lépésekkel ezen a piaci helyzeten változtassunk, ahogyan sokan a magyar médiában követelik a magyar labdarúgás hamisan értelmezett érdekeire hivatkozva, amit hallunk a kupacsapataink bajnoki mérkőzéseinek halasztásának kierőszakolása kapcsán is.

Amit 2013-ban még bizonytalanul írtam le: itthon ne az oligarchikus vagy állami/félállami főszponzorhoz, tulajdonoshoz kössük a bevételeket, mert ettől nem lesz szakértői az irányítás. Sem egy állami megrendeléseken nevelkedett fővállalkozó, mint a klub egyeduralkodó főszponzora, sem a klub élére delegált politikus nem ért a valós piaci viszonyokhoz, és azt nem is követeli meg úgy, mint egy valódi profitérdekelt tulajdonos. Sajnos, amitől tartottam, az be is következett. (Az utolsó, a magyar függési viszonyoktól mentes belga tulajdonost 2024 tavaszán vásárolta ki Újpesten a MOL.) Magyarországon a szponzori bevételek aránya rendkívül magas, háromszorosa pl. a csehekének és majdnem akkora, mint a belgáknál. Ráadásul itt a főszponzor adja a kategória bevételeinek 71 %-át, ami hatalmas egyirányú függőség a klub számára. Egy klub főszponzorának kiesése esetén vagy csőd következik be (nincs meg a több lábon állás), mint az előbbieken említett Haladás vagy korábban a Győr esetében. Vagy a bajnokságból történő kiesés következik és az új főszponzor-tulajdonos keresése feltehetőleg politikai alkuk alapján történik, ld. Honvéd, Vasas. Vagy a klub költségvetésének drasztikus visszaesése történik, mint a Fehérvár esetében a MOL távozása után. (Utóbbi kényszerhelyzet viszont meglepő alkalmazkodást hozott 2023 után.) Ez az állami-politikai függés képlete a magyar élvonalban, amit maga az MLSZ tanulmány is a sorok között világosan felfedezhetően leír.¹⁸

Az infrastrukturális helyzet is fenntarthatatlannak tűnik. 2013 óta gomba módra kerültek átadásra stadionok, korszerű edzőpályák vagy kisebb helyeken a komplex műfüves kis- és nagypályák. Ezek azonban a jelenlegi lakossági fizetőképes kereslet gyengesége és a labdarúgóklubok finanszírozási rendszere miatt – láttuk, hogy például a bevétel 74 %-át személyi fizetésekre költik! – teljesen kihasználatlanok. A Kisvárda kivételével nem volt olyan klub az elmúlt években, melynek a bajnoki nézőszámának a stadion kapacitásához viszonyított aránya meghaladta volna az 50 %-ot. (A magyar átlag 2021-ben 29 %-os volt, de a cseheknél például ez 52 %.) Csak az FTC stadionjának van piaci hasznosítást végző partnere, a többi közkielégésen és értelemszerűen veszteséggel működtethető. A piacilag fejlett országok bajnokságában az ilyen stadion a ritka: a magyar helyzettel is méretileg összehasonlítható Hollandia 2. ligájában pl. átlagosan is nagyon magas a kihasználtság, alig van csapat 50 %-os mutató alatt, és legtöbbször 85-90 %-os mutatóval rendelkeznek, ami az igényeknek megfelelő stadionméret, a józanság – piaci fenntarthatóság – és a brendesítés (márkásítás) eredményeit jól mutatja. Értelmetlen párhuzamosságok jelennek meg e téren, minden csapat önálló és nagy, de nem multifunkcionális stadiont akar; ráadásul közlekedés szempontjából legtöbbször nagyon rossz helyen, nem gondolkoznak atlétikai és labdarúgó – később pl. rugby – közös használatú stadionban, tömegsport jellegű hasznosításban. A szegény Észak-Kelet Magyarországon négy, Budapesten kis területen hat labdarúgó stadion épült az

¹⁸ Új és biztató jelnek látom azt, hogy az egyre nehezebb finanszírozási helyzetbe kerülő önkormányzati vezetések a választásokon nem bukhatnak meg amiatt, hogy nem tudják a labdarúgást – vagy pl. a kézilabdát, vízilabdát, röplabdát – kiemelten finanszírozni, vagyis a választók tudomásul veszik, hogy ez nem lehet közkielégési prioritás. (Ld. Pécs, Siófok, Érd, Szombathely, részben Székesfehérvár). Ez is a piaci és a több lábon álló finanszírozás megvalósítására hívja fel a figyelmet.

elmúlt években, de mellettük még piacilag kihasználatlanul áll a Nemzeti Atlétikai Központ is a Ferencvárosban, ahol a labdarúgó csapat a nemzetközi mérkőzéseit 32-35 ezer néző előtt tudná játszani. Klubcsapat nélküli, az atlétikai hasznosítást is kizáró stadion az új Puskás Aréna – ez eltér a berlini, párizsi (ld. olimpiai atlétikai versenyeket a Stade de France-ban), a római, brüsszeli, londoni (London Stadium) stb. modelltől – melynek ilyenét való fenntartása is hatalmas amortizációs veszteséggel és költséggel jár. Felmérések azt igazolják (ld. Balogh-Bács 2023-as friss tanulmányának eredményei), hogy hazánkban nem elsősorban a stadionok állapota vagy a mérkőzések színvonala miatt nem látogatnak el a szurkolók nagyobb számban mérkőzésekre, amiben persze a több évtizedes „brendesítési” (márkásítási) gondok is fontos szerepet játszottak.¹⁹

Az utánpótlásnevelés gyengeségét továbbra is a legfőbb gondnak látom, alig nő föl itthon 21 éves nemzetközileg is jegyzett játékos a 2009-es U20 csapat óta. A magyar klubok – még a sok magyart szerepeltetők is – nem menedzselik a horvát vagy cseh csapatokhoz hasonlóan a saját nevelésű, (nem feltétlenül hazai születésű) fiatalokat, hanem kész játékosok igazolásával próbálkoznak, ezért is volt az elmúlt tíz évben magas a külföldiek vagy az idősebb magyarok aránya (ld. 4. táblázat).

4. táblázat. A külföldiek aránya az első ligában, illetve az ún. fiatal játékosok aránya az egyes országokban (2021/22)

Ország	Külföldiek aránya (%)	Egy U21-es hazai játékos perce és teljes játékidőbeli aránya	
		Perc	(%)
Horvátország	37,2	707	17,5
Ausztria	35,2	683	13,0
Dánia	44,0	669	15,4
Svájc	54,6	644	11,0
Szlovákia	39,1	530	11,5
Magyarország	41,3	511	8,7

Forrás: MLSZ tanulmány (2023)

Ez két területen jelent nagy problémát. Az egyik, hogy így a magyarok nemzetközi játékosexportja, azaz a szerződötetett játékos játékosjogának eladása messze elmarad a régiós szintektől, holott az európai félperiféria ebből is jól meg tud élni. A magyar mérleg 2020 után is negatív, kb. félmillió euró volt a 2023/24-es szezonban. Nem jelent meg az a képesség, ami pl. a Dinamo Zágrábnál evidencia, hogy 16 éves kortól 20 éves korig nemzetközi szintű és árú válogatott játékos – nem csak horvátot – nevelnek, amiből hatalmas bevételeik származnak. (Ne felejtjük el, hogy pl. Dani Olmo a Dinamo Zágrábból lett spanyol válogatott.) Hasonló mondható el Ausztria nettó exportképességéről is (ld. 5. táblázat).

¹⁹ Ezeket a kérdéseket több mint 1000 megkérdezett alapján vizsgálták meg, ami hazánkra vonatkoztatva hozta azt az eredményt, hogy nem elsősorban a stadionok állapota határozza meg a nézőszám stabil emelkedését. Ld. Balogh-Bács, 2023.

5. táblázat. A nemzetközi játékjog eladási mérlegek egyes országokban 2021-ben (Mrd euró)

Ország	Nettó transzfer
Magyarország	-0,5
Horvátország	4,5
Ausztria	1,8
Románia	1,2
Szlovénia	0,6
Szlovákia	0,2

Forrás: MLSZ tanulmány (2023) a transfermarkt.de alapján

A nemzetközi menedzservilágba való bekapcsolódásunk nehézségeit mutatja, hogy a magyar első osztály csapatai – ideértve a Ferencvárost is – nem tudtak 5 millió eurónál többért játékost értékesíteni. A csehek, a horvátok tucatjával tudnak jobb üzleteket felmutatni, de a román, szerb, bolgár, szlovák, sőt a szlovén bajnokság is tudott többért játékosokat eladni, legtöbbször saját maga nevelve. (Ezzel a lemaradásunkkal korábban foglalkozott angol nyelvű tanulmányában a Balogh-Bába szerzőpáros is 2021-ben.) Ez nemcsak bevételt és profitot hoz, de jobban meg tudja mozgatni a hazai felfelé áramlást, vagyis hogy a nagy exportban kiemelkedő csapatok pénzért vásárolnak és nemcsak lejárt szerződésű játékosokat szerződtetnek. (Sajnos az FTC sem itthon vásárol felfelé áramló fiatal magyar játékosokat, lényegi vételei külföldről vannak.) Ezen nem segített az elmúlt három EB-n való részvételünk sem, utána a magyar játékosokat nagyon nyomott áron értékesítettük csak.

A másik nagy és összefüggő hátrány ebből, hogy a nemzetközi szintre nevelés félretétele miatt nincsenek megfelelő fiatalok a magyar élvonalban, akiket nagy értékkel már a válogatottba is be lehetne menedzselni (ld. 4. táblázat utolsó oszlopa.) Ez nem teszi lehetővé, hogy utánpótlás csapataink az U19 vagy U21-es tornán felvegyék a versenyt a konkurenciával, de a válogatott keretébe is nehezen jutnak el ilyen nevelésű játékosok. (Pl. a 2024-es EB-n szereplő magyar csapatban nem jutott szóhoz hazai csapatoktól és itthon nevelt, 23 évesnél fiatalabb játékos.) (Balogh-Bába 2021-es tanulmányukban is arra utaltak, hogy csak a nettó neveléssel és eladással járó, profitot termelő stratégiák lehetnek eredményesek régióinkban, akárcsak korábban már a szisztematikus holland-portugál klubmodellek, a napi eredményorientált drága vásárlások nem vezetnek színvonalemelkedéshez és jobb eredményekhez, csak a játékosállomány papíron történő drágulásához.)

Mindez nemcsak a klubvezetők hazai nevelési feladatokhoz való hozzáállását mutatja negatív tükröben, de az egész hazai edzői és szakmai stáb nehéz helyzetét is. A magyar élmezőnyben egyre kevesebb a hazai végzettségű edző, annak ellenére, hogy már több mint 100 hazai ún. pro-licenszes edző kapott papírt. Felmerül a kérdés, hogy az utánpótlásnevelés működési és infrastrukturális költségeire az utóbbi évtizedben fordított hatalmas, az állam által átengedett összegek (TAO elsősorban) milyen eredményeket hoztak, az ezres nagyságrendben már képzett akadémisták miért pörögtek ki a felfelé áramló felnőtt profi-félprofi rendszerből, hol van itt az edzők szerepe? Miért hiányoznak a Bózsik programban játékhöz jutott fiatalok a rendszerből? Valamit elárul a magyar edzőképzés (mely jelentős támogatással és külön programmal folyik) nemzetközi elismertségéről, hogy saját nevelésű edzőink a magyar NB I-en keresztül nem jutottak el a nagy, elismert bajnokságok kispadjára. A legjelentősebb 8-10 liga nem tart rájuk igényt, ami még a rendszerváltás előtti

időkhöz képest is visszalépés, de pl. a délszláv edzők jelenlegi sikereinek tükrében komoly színvonalbeli kérdéseket vet föl.

A bajnokságok lebonyolítását illetően már korábban is említettem, hogy az európai futball folyamatos átrendeződés alatt áll, mivel a nemzetközi naptár miatt gyakorlatilag az egész telet átjátsszák földrészünkön, nemcsak a mediterrán és az óceáni éghajlaton, de a kontinentális területen is, pl. a németeknél vagy az alpesi országokban. Ezt a trendet erősíti az UEFA nemzetközi menetrendje is. Ehhez a kontinentális országoknak, így Magyarországnak is alkalmazkodniuk kell. Ennek megfelelően továbbra is lényeges, hogy nem kétszeres alapozással kell az első ligák szezonjait, sőt ehhez kapcsolódóan a második vonalat is lejátszani, hanem folyamatosan kell játszani. Ehhez nemcsak a versenynaptárat kell átalakítani, hanem a pályákat is olyan fűtőrendszerekkel ellátott, alácsatornázott egységekké kell átalakítani, mely nemcsak a viharokra (felhőszakadásra), hanem a havazásra, jegesedésre is tud válaszolni. A két magyar profi liga legtöbb pályája már alkalmas erre, de mindenképp ennek kell előtérben maradni a tribünépítéssel szemben. A másik, már említett tényező, hogy több csapattal kell játszani az esélyegyenlőség jegyében oda-vissza rendszerben, ami összességében egy-két meccsel több találkozót is jelent. Harmadszorra pedig az is lényeges, hogy a nemzetközi meccsen részt vevő csapatok ne halaszthassanak meccset, mert így maradnak részben folyamatos terhelésben (új keletű nevén „flow-”ban), részben pedig olyan rotációs kényszerben, ami tehetséges magyar játékosok sűrűbb pályára lépését biztosítja. (Elsősorban versenyjogilag fontos ez, hiszen az UEFA sorozataiban részt vevő csapatok a magyar versenytársaikhoz képest nagyon jelentős többletbevételt kapnak, jóval nagyobb (30 fő feletti!) a hazai első osztályú szintet elérő játékos állományuk, ráadásul most már öt csere is lehetséges egy mérkőzésen, ezért nem jogosultak idehaza lebonyolítási kompenzációra.)

Zárógondolatok

Terjedelmi korlátok miatt ennyit kívántam a magyar labdarúgás helyzetéről fenti elemzéssel elmondani. Az nyilvánvaló, hogy a magyar professzionális élemezőnyt az eddig kontraproduktív állami finanszírozástól való függése helyett a szabadpiaci irányba kell vinni és a hazai minőségi utánpótlás nevelésére ösztönözni. Ez emelheti a nézőszámot és a brandesített (márkásított) kereskedelmi bevételeket. (Érdekes, hogy a 2011-es stratégia még a napi bevételeknél – ez főleg a tárgyalt elemeket fedi le – a régiós átlag elérését tűzte ki maga elé, de az új, 2020-25-ös stratégia már nem beszélt erről.)²⁰ (MLSZ 2021) Ehhez az állami funkciójú klubvezetőket, mind a választott politikust, mind a közbeszerzésekben erősen érdekelt üzletembereket posztjukkal összeférhetetlenné kell tenni, ha már a történelmileg szerencsésebb nyugati fejlődési vonalat nem tudjuk ebben szerves módon (piacilag kikényszerítve) követni. Így most azonnal megjelenik a teljesítmény-visszafogás és az állami források mind nagyobb beszivattyúzása a rendszerbe és nem annak lassú leépítése, piaci bevételekkel való helyettesítése, nincs „exit” stratégia és lehetőség. (A klubvezető nem

²⁰ Ez az anyag már jóval szerényebben fogalmazza meg a következő időszak céljait, például nem emelte 4500 fő fölé az átlagos nézőszámot, ami teljesíthető. A legerősebb 5 európai bajnokságban már csak 5-6 magyar játékos szerepléséről beszél, ami most meg is valósul, bár nincs garancia ennek tartására. (Nagyobb gond, hogy mindez általában nem az NB I-es csapatoktól közvetlen transzfer révén történt, de nem is a válogatott EB szereplései után vagy az európai csoportkörös, sőt tavaszi egyenes kiesési helyzetig eljutó klubcsapatunk ügyessége által történt meg, hanem külföldi neveléssel, honosítással vagy az európai élvonal közelébe más külföldi csapatok általi menedzseléssel.)

a saját vagy a részvényesei vagyonával kockáztat – ki meri a teljesítményt számon kérni tőle – a szponzor pedig nem a futball marketing ereje miatt, hanem más üzleti, közforrást érintő érdekeltségei miatt szponzor.) Ebben tartom a 11 évvel ezelőtti véleményemet, ezt az idő igazolta.

Szintén ebből ered az is, hogy a szponzori bevételeket diverzifikálni kellene, sok valóban piaci és terjeszkedésben gondolkodó, nem pedig állami megrendelésekből élő céggel kell kialakítani ilyen viszonyt, a monopolhelyzetben lévő állami szponzorokat pedig ki kell vonni, mivel a költségvetési helyzet miatt nem is lehet rájuk hosszú távon számítani. Mindezek a mai saját lábra állás előfeltételei. Az pedig egyszerűen elfogadhatatlan, hogy a regionális modellektől eltérően ne legyen jelentős nettó játékjog exportőr a magyar élvonal, ami azt jelzi, hogy a kluboknak nem érdekük a minél magasabb piaci bevétel biztosítása saját nevelésre és/vagy felfelé áramlásra épülően, nem ettől függenek, hanem megfelelnek különböző elvárásoknak és kétségeket is ébresztő tranzit transzfer tevékenységet művelnek.

Ezért további konklúzióként első helyen azt kell a középpontba állítani az államilag garantált források, pl. a TAO esetében, hogy az EU források utólagos hatásvizsgálataihoz hasonlóan, időszakos eredményelemzés legyen, számokkal és trendekkel, konkrét indikátorokkal és nemzetközi hasonló múltú országok összehasonlításával. A TAO program folytatása csak ennek elemzése után, előrelépést igazoló előzetes mérőszámok teljesítése alapján lenne lehetséges.

A 10 évvel ezelőtti megfogalmazásaimat talán annyiban egészíteném ki, hogy a közmédia, a Szerencsejáték Zrt. és más állami szponzorok fokozatos kivonása is meg kell hogy történjen erről az európai szinten piacosítható területről, különös tekintettel a költségvetéspolitikai helyzetünkre. Európában szinte mindenütt a klubfutball a kereskedelmi televíziózás terepe. Az nem normális, hogy 2021-ben az egy klubra eső televíziós díjak magasabbak voltak Magyarországon, mint a vonzerőben jóval előttünk járó cseh, horvát labdarúgásban, és csak 20 %-kal marad el a jóval magasabb fogyasztói szintet ajánló osztráktól. Az állami monopóliumú Szerencsejáték Zrt. pedig csak kisebb szociális vagy társadalmi típusú segítséget adjon olyan területeken, amelyek nem piacosíthatóak, a professzionális labdarúgás vagy a könnyűzene nem ilyen.

Harmadik összehasonlító esszémet egy évtized múlva fogom megírni. Hiszünk a magyar labdarúgás további felemelkedésében!

Felhasznált irodalom:

Balogh Renátó, Bácsné Bába Éva (2021): Analysis of the Player Market of the Central and Eastern European Football, *Journal of Physical Education and Sport*, 21(2), Art 103, 829 – 836. o. <https://doi.org/10.7752/jpes.2021.02103>

Balogh Renátó, Bácsné Bába Éva (2023): Miért üresek a labdarúgó-stadionok lelátói? A sportfogyasztástól való tartózkodási skála adaptációja. *Közgazdasági Szemle*, 70(6), 690–708. o. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2023.6.690>

Bács Bence András (2020): Az Európai klubfutball meghatározó bajnokságainak összehasonlító elemzése. *International Journal of Engineering and Management Sciences*. 5(1), 22-35. o. <https://doi.org/10.21791/IJEMS.2020.1.3>

Becsey Zsolt (2013): Gondolatok a magyar labdarúgás könyvtárában. *Polgári Szemle*. Budapest, 9(3-6), 294-306. o.

Eurostat adatbázis. *Main GDP aggregates per capita*.
https://doi.org/10.2908/NAMA_10_PC

Kiss László Marcell, Csató László, Szádóczki Zsombor (2024): A labdarúgó-világbajnokság kvótaelosztása páros összehasonlításokkal. *Közgazdasági Szemle*. 71(7-8), 791-806. o. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2024.7-8.791>

Magyarfutball.hu adatbázis. <https://www.magyarfutball.hu/> Letöltve: 2024. december 1.

Magyar Labdarúgó Szövetség - MLSZ (2011): *A magyar labdarúgás stratégiája 2010-2020*.
https://szovetseg.mlsz.hu/adat/dokumentum/527/dokumentumok/mlsz_strategia_1.pdf Letöltve: 2024. december 1.

Magyar Labdarúgó Szövetség - MLSZ (2021): *A magyar labdarúgás stratégiája 2020-2025*.
https://szovetseg.mlsz.hu/adat/dokumentum/527/dokumentumok/mlsz_strategia_1.pdf Letöltve: 2024. december 1.

Magyar Labdarúgó Szövetség - MLSZ (2023a): *Professzionális futballtérkép*
https://szovetseg.mlsz.hu/file/newse/33588/file/professzionalis_futballkorkep_1108_digit_.pdf Letöltve: 2024. december 1.

Magyar Labdarúgó Szövetség - MLSZ (2023b): *TAO jelentések 2014-23*.
<https://szovetseg.mlsz.hu/adat/dokumentum/9259/dokumentumok/tao-graf-2023.pdf> Letöltve: 2024. december 1.

Muszbek Mihály (2023): *Közpénzből stabil a magyar foci és ezt elfogadta a társadalom*, Infostart/Inforádió. 2023. november 23.
<https://infostart.hu/sport/2023/11/13/muszbek-mihaly-kozpenzbol-stabil-a-magyar-foci-es-ezt-elfogadta-a-tarsadalom#>

Transfermarkt adatbázis. <https://www.transfermarkt.de/> Letöltve: 2024. december 1.

Union of European Football Associations - UEFA. <https://www.uefa.com>. Letöltve: 2024. december 1.

THOUGHTS IN THE LIBRARY OF HUNGARIAN FOOTBALL EVALUATION AFTER 11 YEARS

ZSOLT LÁSZLÓ BECSEY

Based on his study written a decade earlier (Becsey 2013), the author takes into account the results achieved since the implementation of the Hungarian state support of football - 2011 to 2013 - and compares them with similar countries in the region. The analysis is also relevant because at the end of 2023, the Hungarian Football Association itself prepared a statistical survey in the matter. That analysis shows that the financial situation of the top Hungarian soccer clubs has been stabilized compared to the previous period, and through the national team and one elite club, we have also qualified for the group stage in European competitions. At the same time, despite higher income and personnel costs and infrastructural development, compared to previous level of state involvement, we were not able to advance in terms of the in-depth quality indicators (e.g. youth results, total minutes played, average number of spectators, and financial balance of the sale of playing licence) compared to similar countries in the region facing greater market challenges and conditions. As a conclusion, the author suggested the implementation of a stronger competition law approach in Hungary (owner-management independence from the state, reduced and more targeted state subsidy system).

Keywords: football, state support, financing, youth, regional comparison